

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 154.4: 37.033

*Черемський М.
м. Харків*

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК МИСТЕЦТВО

Розглядаючи роль педагогіки в вихованні сучасної молоді, мимоволі задаєшся питанням щодо змісту даної ролі. Прийнято вважати, що педагогіка це наука про виховання та навчання підростаючих поколінь. Проте чи здатна наука виховати душу людини? Авжеж ні. Адже перед наукою постають зовсім інші завдання, і вони так само є важливими. Свого часу К.Д. Ушинський назвав педагогіку мистецтвом виховання [1], вкладаючи в це поняття творчий зміст. Проте педагоги часом забувають слова славетного митця, перетворюючи навчання на рутинний, заформалізований процес.

Щоб зрозуміти дійсне призначення педагогіки слід зануритися в часи, звідки походить дане поняття, а саме у Стародавню Грецію. Елліни вважали, що людина має бути прекрасною (*kalos*) та доброю (*agathos*). Цього, на їх думку, можна досягнути за допомогою ритму тіла, що виховується атлетикою, та ритмом душі, котра виховується “мусичними” мистецтвами, такими як поезія, музика, танець. Зокрема, поезія привносила осмислене слово, музика – ритм, танець дарував жест [2].

Великого значення приділялося розвитку фантазії. Для цього головним чином використовувалися фольклор, в якому відображалася художня душа грека. Зокрема, славетний філософ Платон вважав, що для збудження уяви та творчої здібності дітям слід оповідати міфи [цит. за 3, с. 24].

Логічне мислення розвивалося за допомогою евристичного навчання, зокрема через запитання самих учнів. Керуючись Сократівським принципом “я знаю те, що я нічого не знаю”, вчитель не давав прямої відповіді, а спонукав учня до самостійного її пошуку.

Що ж сьогодні натомість являє з себе педагогіка і чим вона займається? Замість ідеалу “калокагатії”, діяльність учителя здебільшого зводиться до впикування в голови дітям готових істин, узагальнень та умовиводів, позбавляючи учня “можливості навіть наблизитися до джерела думки та живого слова, зв'язуючи крила мрії, фантазії, творчості. З живої, активної, діяльної істоти дитина неначе перетворюється на прилад, що запам'ятовує” – зазначає В. Сухомлинський [4, с. 65].

Проте, дитина, на думку педагога, не лише сприймає, але й творить. “Творчість дітей є глибоко своєрідною сферою їх духовного життя, самовираження та самоствердження, в якому яскраво розкривається індивідуальна самобутність кожної дитини. Цю самобутність неможливо охопити якимись правилами єдиними та обов’язковими для всіх” [4, с. 51].

Дитяче бачення світу Сухомлинський вважав своєрідною художньою творчістю. З одного боку дитина бачить перед собою предмет, а з іншого створює його фантастичний образ. Діти переживають бурхливу радість, сприймаючи образи навколишнього світу та додаючи до них щось від фантазії [4, с. 43].

На жаль, педагоги здебільшого не приділяють уваги вищезазначеній особливості розвитку дитини, перетворюючи навчання на звичайну репродукцію знань. Будь-яка неточність чи відхилення від “оригіналу” сприймається як помилка і відповідно оцінюється. Як наслідок навчання перетворюється на суцільне насильство, яке дитина змушена терпіти впродовж усього свого перебування в школі. Проте, на думку відомого італійського дитячого письменника Дж. Родарі, творчість має бути на першому місці. Зокрема у своїй книзі “Грамматика фантазії” він зазначає, що, якщо ми хочемо навчити дитину думати, її перше слід навчити придумувати. Під час навчання письменник пропонує, зокрема, відштовхуватися від “анімізму” дитини. “Для мене “анімізм” дитини і її “артефактизм” є незмінним джерелом натхнення, і я при цьому зовсім не боюсь викликати та заохочувати дитячі помилки”, – зауважує митець [5, с. 108].

Тому так важливо, щоб педагог почувався не просто вчителем чи викладачем, але й своєрідним художником. “Педагогічне мистецтво, – зазначає О. Пономарьов, – це вища форма творчого використання норм і принципів педагогічної теорії в практичній освітній діяльності, яка включає розвинену інтуїцію, експромт та інші прийоми, що істотно підвищують інтерес студентів до вивчення певної дисципліни і захоплення педагогом” [6, с. 182].

В. Караківський вважає здатність до творчості досить важливою якістю сучасної людини, нагальною соціальною потребою в цілому. Зокрема він говорить про те, що вчити творчості слід вже зі шкільної лави. “За дітьми справа не стане. Творчість норма дитячого розвитку. Значно складніше з дорослими. Адже творчість часто пов’язана з ризиком, а за останні роки охочих ризикувати в школі майже не залишилось. Як тут не згадати А.С. Макаренка: відмовитися від ризику – означає відмовитися від творчості” [7, с. 79].

О. Отич розглядає педагогіку як мистецтво педагогічної дії. Тому, на думку педагога, викладачу необхідно, зокрема, вивчати твори мистецтва, під впливом яких він зростатиме самобутнім митцем, артистом, фасилітатором, актуалізуючи прихований творчий потенціал своїх вихованців [8, с.158].

Знаний український педагог І. Зязюн пропонує поглянути на педагогічну діяльність з точки зору театральної педагогіки, вибудовуючи навчальний процес таким чином, щоб його учасниками були не лише викладачі, але й учні та студенти [9]. Саме за цим принципом побудоване театральне мистецтво, яке б перестало існувати без безпосередньої участі глядача. Педагог радить своїм колегам вивчати спадщину видатного російського педагога, актора та режисера К. Станіславського, зокрема його славнозвісну “систему”, побудовану на основі законів органічної природи людини.

Як відомо Станіславський був тим чарівником, котрий вносив справжню магію в процес підготовки майбутніх акторів. Він виступав проти авторитарної практики підготовки актора, зауважуючи, що така підготовка виховує не художника, а звичайного ремісника. Тому режисер шукав такі прийоми, котрі максимально виявляли б творчий потенціал майбутнього артиста. Серед таких прийомів особливе місце посідають магічне “коли б” та “пропоновані обставини”. За їх допомогою Станіславський виховував в акторів здатність діяти. ““Коли б” дає поштовх дрімачій уяві, а “пропоновані обставини” обґрунтують “коли б”. Разом вони чи нарізно вони допомагають створенню внутрішнього зрушення”... Завдяки “коли б”, “неначе у “Синьому птасі”, під час повороту чарівного алмаза, відбувається щось, від чого очі починають інакше дивитися, вуха – по-іншому слухати, розум – по-новому оцінювати навколишнє, внаслідок чого вигадка, природним шляхом, викликає відповідну реальну дію, необхідну для виконання поставленої перед собою мети” – зауважував митець [10, с. 67, 63].

В чому ж секрет артистизму, і чому він індукує творчість учня? – запитує М. Поташник. І відразу відповідає – “артистизм є здатністю до перевтілення, блискавичної перебудови у нові образи, переключення у нові ситуації і, найголовніше, – вміння жити тими ідеями, котрі вчитель передає школярам на уроці, жити правдиво і стільки разів, скільки знадобиться. Адже артисту теж доводиться виступати в одній ролі десятки, а то і сотні разів, неодноразово входити в образ. Так і педагог. Скільки разів словеснику доводиться разом з дітьми переживати на уроках життя Пушкіна і Лермонтова та їх героїв, життя Толстого і Достоевського та їх ідеї! Скільки разів учителю фізики разом з дітьми

доводиться здійснювати ті визначні відкриття, котрі здійснили колись Ньютон і Фарадей, Попов та Ейнштейн!” [11, с. 69].

На жаль, педагоги здебільшого соромляться виявляти свої артистичні здібності і не прагнуть їх розвивати. “Неувага до цього боку педагогічної праці, – зауважає Поташник, – починається ще у педагогічному вузі і проходить через усе життя педагога” [11, с. 69].

Відомий російський педагог Є. Ільїн зазначає, що артистизм не примха і не своєрідність чиєїсь манери, а найважливіший (сучасний!) навчальний засіб, без котрого сьогодні не працює ані урок, ані книга. Важливою проблемою, на думку Ільїна, є те, що педагог через заформалізованість навчального процесу, не може пробитися до свідомості учня. Бракує чогось, що могло б оживити урок, вдихнути в нього життя. Тобто, робить висновок педагог, сучасній школі бракує художників. Самі учні у своїх творах дають підказку вчителям, якими вони хотіли б їх бачити – “розумними – так; ерудованими – звичайно; вмючими – безумовно. Але у всіх на першому плані стояло: цікавими, оригінальними, вигадливими” [12, с. 27].

Отже, педагог передусім має бути артистом, котрий не задовольняється сухим тлумаченням ролі, а намагається вдихнути в неї життя. Його творчість, за словами В. Сухомлинського, покликана допомогти людині пізнати свій внутрішній світ, навчити її розуміти та творити красу своєю працею, своїми зусиллями [13, с. 508].

Список літератури: 1. Ушинский КД. Избранные педагогические сочинения. В двух том. – Т. 1. – М.: ГУПИ МП РСФСР, 1953. – 640 с. 2. Идеи эстетического воспитания. Антология в 2-х т. – т. 1 / под ред. В.П. Шестакова. – М.: Искусство, 1973. – 408 с. 3. Кирпичев В.Л. Значение фантазии для инженеров / Известия Киевского политехнического института. – К.: Тип. С.В. Кульженко, 1903. – С. 7-25. 4. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К.: Радянська школа, 1988. – 272 с. 5. Родари Дж. Грамматика фантазии. – М.: Прогресс, 1978. – 212 с. 6. Професійна культура педагога: навч.-метод. Посібник / О.С. Пономарьов та ін. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2011. – 198 с. 7. Караковский В.А. Любимые мои ученики. – М.: Знание, 1987. – 80 с. 8. Опич О. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теор. і метод. аспекти. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 752 с. 9. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. Наук.-метод. посібник. – К.: МАУП, 2000. – 312 с. 10. Станиславський К.С. Работа актёра над собой. – М.: Искусство, 1985. – 479 с. 11. Поташник М.М. Как развивать педагогическое творчество. – М.: Знание, 1987. – 80 с. 12. Ильин Е.Н. Шаги навстречу. Из опыта работы учителя. – М.: Просвещение, 1986. – 32 с. 13. Сухомлинский В.А. Избранные произведения в 5 томах. – Т. 1. – К.: Радянська школа, 1979. – 686 с.

Bibliography (transliterated):

1. Ushynskyy K.D. Yzbrannyye pedahohycheskiye sochyneniyya. V dvukh tom. – T. 1. – M.: HUPY MP RSFSR, 1953. – 640 s. 2. Ydey эстетического воспитания. Antologiya v 2-kh t. – t. 1 / pod red. VP. Shestakova. – M.: Yskusstvo, 1973. – 408 s. 3. Kyrpychev VL. Znachenye fantazyi dlya ynzhenery / Yzvestiya Kyevskoho polytekhnicheskoho ynstytuta. – K.: Typ. S.V. Kul'zhenko, 1903. – S. 7-25. 4. Cukhomlynskiy VA. Serdtse otdayu detyam. – K.: Radyans'ka shko-la, 1988. – 272 s. 5. Rodary Dzh. Hrammatyka fantazyi. – M.: Prohress, 1978. – 212 s. 6. Profesiyna kul'tura pedahoha: navch.-metod. Posibnyk / O.S. Ponomar'ov ta in. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2011. – 198 s. 7. Karakovskyy VA. Lyubymyye moy uchenyky. – M.: Znanye, 1987. – 80 s. 8. Otych O. Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoyi individualnosti maybutn'oho pedahoha profesiynoho navchannya: teor. i metod. aspekty. – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2009. – 752 s. 9. Zyazyun IA. Pedahohika dobra: idealy i realiyi. Nauk.-metod. posibnyk. – K.: MAUP, 2000. – 312 s. 10. Stanyslavskyy K.S. Rabota aktëra nad soboy. – M.: Yskusstvo, 1985. – 479 s. 11. Potashnyk M.M. Kak razvyvat' pedahohycheskoe tvorchestvo. – M.: Znanye, 1987. – 80 s. 12. Ylyn E.N. Shahy navstrechu: Yz opyta raboty uchytelya. – M.: Prosveshchenye, 1986. – 32 s. 13. Sukhomlynskiy VA. Yzbrannyye proyzvedeniyya v 5 tomakh. – T. 1. – K.: Radyans'ka shkola, 1979. – 686 s.

М. Черемський

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК МИСТЕЦТВО

У статті мова йде про педагогіку як мистецтво виховання особистості. Адже саме в мистецтві, на думку автора, розкривається творчий потенціал людини. Разом з цим мистецтво сприяє вихованню духовної культури особистості. В зв'язку з цим автор вважає, що педагог має володіти не лише професійними знаннями, але й творчими здібностями, уміннями та навичками.

М.П. Черемской

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ИСКУССТВО

В статті мова йде про педагогіку як мистецтво виховання особистості. Адже саме в мистецтві, на думку автора, розкривається творчий потенціал людини. Разом з цим мистецтво сприяє вихованню духовної культури особистості. В зв'язку з цим автор вважає, що педагог має володіти не лише професійними знаннями, але й творчими здібностями, уміннями та навичками.

М. Cheremsky

THE PEDAGOGICAL WORK AS THE ART

The issue of pedagogical work as the art is discussed. The art is supporting of education of the creative personality. At the same time the art is furthering the development of spiritual's culture. Therefore a teacher must be possessing not only erudition, but creative ability too.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2015